

Cuprins

Introducere	7
<i>Navigare necesse est</i>	11
Magellan în India	41
Magellan se eliberează	65
Realizarea unei idei	90
O voință și mii de obstacole	112
Plecarea	131
Căutare zadarnică	150
Răzvrătirea	177
Clipa cea mare	197
Magellan își descoperă regatul	229
Moartea lui Magellan	250
Întoarcerea fără conducător	269
Morții sînt nedreptățiți	300
<i>Cronologie</i>	317

Z STEFAN
ZWEIG
MAGELLAN

Omul și fapta sa

Traducere din limba germană
de Eugen Relgis

POLIROM
2020

Planul e cît se poate de bine chibzuit. Și e executat cu deosebită grijă, fără greș, chiar de căpitani, care au destulă experiență. Barca în care se află nu mai puțin de treizeci de oameni înarmați se apropie cu toată prudența de *San Antonio*. Toți au adormit și nu e nici o strajă de noapte, căci aici, în portul acesta, cine se gîndește la dușmani? Pe scări de frînghie, agresorii se cațără sus, pe bord, în frunte cu Juan de Cartagena și Antonio de Coca. Foștii căpitani ai acestei corăbii găsesc și pe întuneric drumul spre cabina unde doarme comandantul; mai înainte ca Álvaro de Mesquita să poată sări înspăimîntat din pat, el se vede împresurat de marinari înarmați: repede e pus în fiare și împins în cabina ofițerului însărcinat cu ținerea jurnalului de bord al corabiei. Abia acum se trezesc cîțiva marinari. Unul din ei, maestrul-șef Juan de Eloriaga, simte că e o trădare la mijloc. El îl întrebă cu dirzenie pe Quesada ce caută în toiul nopții pe corabie. Dar Quesada răspunde cu șase lovituri fulgerătoare de pumnal și Eloriaga se prăbușește însîngerat. Toți portughezii de pe bord sînt puși în lanțuri: astfel cei mai credincioși partizani ai lui Magellan sînt scoși din luptă, în favoarea restului echipajului. Quesada pune să se deschidă cămărilor cu provizii și îngăduie fiecărui marinar să-și ia vin și pîine din belșug. Lăsînd la o parte penibilul episod cu pumnalul, care agravează acest simplu atac prin surprindere, dîndu-i caracterul unei rebeliuni sîngeroase, lovitura căpitanilor spanioli a reușit pe deplin. Juan de Cartagena, Quesada și de Coca se pot reîntoarce satisfăcuți la corăbiile lor, pentru a le pregăti însă de luptă dacă va fi nevoie. Între timp, *San Antonio* e încredințat unui om al cărui nume apare aici pentru întîia oară: Juan Sebastián

del Cano. În ora aceasta, el e chemat să-l împiedice pe Magellan în realizarea ideii sale; în altă oră, destinul îl va alege tocmai pe dînsul pentru împlinirea operei lui Magellan.

Și, în umbra golfului, corăbiile zac iarăși nemișcate, ca niște mari și negre vietăți ațipite. Nici un zgomot și nici o lumină nu trădează acum cele întîmplate.

Pe aceste meleaguri inospitaliere, dimineața se ivește în același giulgiu de iarnă tîrzie și posomorîtă. Cele cinci corăbii stau încremenite în același loc, în închisoarea de gheață a golfului. Nici un semn nu-i vestește încă lui Magellan că vărul și prietenul său credincios, că toți portughezii de pe bordul navei *San Antonio* zac în lanțuri și că un căpitan rebel a preluat comanda în locul lui Mesquita. Pe catarg filfîie aceeași flamură ca și în ziua precedentă. Din depărtare, totul pare neschimbat și, ca în toate celelalte dimineți, Magellan dă ordin să se reînceapă munca zilnică. Ca în fiecare dimineață, el trimite de pe *Trinidad* o barcă spre țarm, pentru a reînnoi rația zilnică de apă și lemne necesare corăbiilor. Ca în fiecare dimineață, barca aceasta se îndreaptă întîi spre *San Antonio*, care trimite regulat cîțiva marinari ai săi să meargă cu ceilalți în același scop. Ciudat însă: de astă dată, cînd barca se apropie de *San Antonio*, nici una din scările de frînghie nu e lăsată în jos, nici un marinar nu se arată și, cînd vîslașii necăjiți le strigă celor de pe punte că ar trebui să se grăbească, ei capătă acest răspuns uluitor: „Pe corabia aceasta nu se mai primesc ordine din partea lui Magellan, ci numai cele transmise de căpitanul Gaspar Quesada”. Un asemenea răspuns e prea uimitor pentru ca barca să nu se înapoieze numaidecît la vasul-amiral, spre a raporta căpitanului general cele auzite.

Magellan își dă imediat seama de situație: *San Antonio* e în mîna rebelilor. A fost luat prin surprindere. Dar nici vestea cea mai dezastruoasă nu-i poate tulbura o singură clipă bătăile inimii și limpezimea gândirii. Prima sa grijă e să-și facă o idee exactă despre gravitatea primejdiei: cîte corăbii mai sînt de partea sa? Cîte îi stau împotriva? Fără zăbavă, trimite barca sa mică de la o corabie la alta. Afară de neînsemnatul *Santiago*, toate celelalte trei se declară pentru rebeli: *San Antonio*, *Concepción* și *Victoria*. Trei contra doi sau mai exact: trei contra unu, căci *Santiago* contează puțin în cazul unei lupte. Partida pare deci pierdută și oricare altul ar fi cedat în fața evidenței: măreața acțiune căreia Magellan i-a consacrat ani întregi din viața sa e nimicită într-o singură noapte. El nu-și poate continua expediția prin tărîmuri necunoscute numai cu vasul său, iar la celelalte nave nu poate nici să renunțe și nici să le supună prin luptă fățișă. De nicăieri nu poate căpăta ajutor într-o zonă neatinsă pînă acum de carena unei corăbii europene. În această groaznică situație nu-i rămîn lui Magellan decît două posibilități. Una, aceea logică și de la sine înțeleasă – dacă ar ține seama de inferioritatea sa –, ar fi să-și înfrîngă propria îndărătnicie și să caute să ajungă la o înțelegere cu căpitanii spanioli. Și mai e a doua posibilitate, cu desăvîrșire absurdă, dar eroică: să riște totul pe o carte și, cu toate că nu mai are înainte-i absolut nici o șansă de reușită, să încerce o contralovitură hotărîtoare, pentru a-i paraliza pe răzvrățiți.

Totul pledează pentru o soluție împăciuitoare bazată pe îngăduință. Căci căpitanii spanioli nu l-au amenințat încă pe Magellan personal; ei n-au pus încă vreo condiție

amiralului, nu i-au prezentat nici o cerere. Corăbiile nu s-au mișcat din loc; nici un atac războinic nu e de așteptat deocamdată, căci nici căpitanii spanioli, cu toate că sînt în majoritate, nu vor să dezlănțuie la mii de leghe depărtare de patria lor un război fratricid, fără nici un rost. Își amintesc prea bine de jurămîntul făcut în biserica din Sevilla și cunosc prea bine pedepsele infamante pentru răzvrătire și dezertare. Gentilomi ca Juan de Cartagena, Luis de Mendoza, Gaspar Quesada, Antonio de Coca, pe care regele i-a ridicat la rangul de oameni de încredere ai săi, vor să se înapoieze cu cinste și glorie în Spania, și nu cu stigmatul trădării pe frunte. De aceea ei nu se fălesc deloc cu superioritatea lor numerică, ci se declară de la început gata pentru negocieri pașnice: prin sechestrarea vasului *San Antonio*, ei nu vor să provoace o rebeliune sîngeroasă, ci numai să exercite o presiune asupra amiralului, care stăruie mereu în tăcerea lui, și să-i smulgă în cele din urmă o declarație precisă în privința rutei ce avea s-o urmeze flota regală.

Scrisoarea pe care Gaspar Quesada i-o trimite acum lui Magellan în numele căpitanilor spanioli nu este nici decum o provocare. Dimpotrivă, e o „suplică” și chiar așa e intitulată cu umilință: *Supplicación*. Ea începe într-o formă din cele mai politicoase, cu o justificare a măsurilor luate în toiul nopții. Numai din cauza răului tratament pe care l-au avut de îndurat din partea amiralului, ei, căpitanii spanioli, s-au văzut nevoiți să sechestreze corabia, a cărei comandă o aveau prin împuternicirea regelui. Această acțiune nu trebuie interpretată de Magellan ca un semn că ei ar vrea să-i conteste drepturile de amiral pe care i le-a conferit Majestatea Sa. Ei revendică

numai un tratament mai bun în viitor și, în cazul când el vrea să le satisfacă această dorință îndreptățită, ei vor sta la ordinele sale, nu numai cu supunere, precum e datoria lor, dar și cu cel mai adânc respect. (Textul spaniol al scrisorii e prea grotesc în stilul său bombastic pentru a fi tradus cuvînt cu cuvînt: *...Y si hasta allí le habian llamado de merced, desde hoy en adelante le llamarian de señoría y le besarían pies y manos*¹.)

Față de evidenta superioritate militară a căpitanilor spanioli, apelul acesta este în fond o ofertă din cele mai avantajoase. Totuși Magellan s-a și decis de mult pentru cealaltă soluție, pentru aceea eroică. Cu privirea sa ageră, și-a dat imediat seama care e punctul slab al adversarilor săi: nesiguranța lor. Aceasta se vedește din tonul scrisorii; în adîncul inimii lor, conducătorii rebeliunii nu sînt hotărîți să ducă lupta pînă la capăt și în această slăbiciune a lor Magellan recunoaște unicul mijloc de a-i domina, cu toată forța lor numerică superioară. Dacă se folosește de această șansă, dacă lovește fulgerător, poate că norocul e iar de partea sa și, prin îndrăzneală, ar putea să recîștige partida pierdută.

Dar – trebuie să accentuăm din nou și să repetăm aceasta – noțiunea de îndrăzneală are la Magellan un înțeles deosebit. A acționa cu îndrăzneală nu înseamnă nicidecum, la dînsul, a porni la atac cu toată impulsivitatea, a da iureș în focul bătăliei, ci dimpotrivă: a întreprinde ceva nespus de primejdios cu maximum de chibzuință și

1. Și dacă pînă aici i-au spus „dumneavoastră”, de azi înainte îi vor spune „Înălțimea Ta” și-i vor săruta picioarele și mîinile (sp.).

prevedere. Planurile cele mai temerare ale lui Magellan sînt totdeauna ca un oțel bun, făurit desigur în focul pasiunii, dar călit apoi în apa înghețată a celei mai cum-pănite și mai calculate judecăți. De fiecare dată, el triumfă împotriva tuturor primejdiilor prin acest amestec de fan-tezie și prudență. Într-o clipă, planul său e gata; restul timpului va servi numai pentru chibzuirea și punerea la punct a amănuntelor. Magellan își dă seama că trebuie să facă același lucru ca și căpitanii săi: să pună stăpînire cel puțin pe o corabie, pentru a dobîndi din nou superi-oritatea. Totuși, ce ușor le-a fost căpitanilor și ce greu îi este acum lui Magellan! Ei au atacat în întunericul nop-ții o corabie al cărei echipaj nu bănuia absolut nimic. Căpitanul dormea, marinarii dormeau. Nu s-a luat nici o măsură de pază, nici un marinar nu avea atunci o armă la îndemînă. Acum însă totul trebuie făcut la lumina zilei. De pe cele trei corăbii ale lor, căpitanii spanioli urmăresc cu neîncredere fiecă mișcare de pe vasul-amiral: tunurile și bombardele sînt pregătite pentru tragere, de asemenea și arcebuzele; căci răzvrătiții cunosc îndeajuns curajul lui Magellan pentru a-l crede capabil să întreprindă și atacul cel mai nebunesc.

Dar ei cunosc numai curajul, nu și viclenia lui. Nu bănuiesc că omul acesta, care calculează totul cu atîta repeziciune, va cuteza să săvîrșească fapta cea mai de necrezut – și anume o agresiune în plină lumină a zilei, numai cu o mînă de oameni, sub privirile echipajului celor trei nave bine înarmate. Geniala sa manevră de diversi-une rezidă în aceea că, pentru lovitura sa temerară, el nu are nicidecum în vedere vasul *San Antonio*, unde vărul său Mesquita zace în lanțuri. Căci, se înțelege de la sine,